

ПРОБЛЕМА ВИКОРИСТАННЯ ТЕЛЕГРАМ-КАНАЛІВ З МЕТОЮ ПОШИРЕННЯ РОСІЙСЬКОЇ ПРОПАГАНДИ ТА ДЕЗІНФОРМАЦІЇ В УМОВАХ ВІЙНИ

Ірина Анатоліївна Білан,

науковий співробітник Українського науково-
дослідного інституту спеціальної техніки та
судових експертиз Служби безпеки України
<https://orcid.org/0000-0003-1237-1565>

THE PROBLEM OF USING TELEGRAM CHANNELS FOR THE PURPOSE OF SPREADING RUSSIAN PROPAGANDA AND DISINFORMATION IN THE CONDITIONS OF WAR

The role and significance of the “Telegram” messenger in relation to the spread of Russian propaganda and disinformation in Ukraine is considered. The risks of using Telegram channels have been determined. The attention is focused on the problems of penetration of the “Telegram” network into the domestic information field and the destructive manipulation effect on the Ukrainian audience of users. The mechanisms of using the Telegram network to manipulate public opinion and spread pro-Russian narratives are considered. The modern channels of administration of the “Telegram” messenger were determined by Russian curators. The areas of countermeasures against the use of telegram channels to the detriment of state interests in the information sphere, in particular regarding the anonymity of the messenger, are detailed. The general measures of preventive activities during the use of the “Telegram” messenger have been determined. The practice of state registration of telegram channels, which is in the stage of its formation, is summarized. The features of the use of the Telegram messenger in the conditions of the legal regime of martial law are highlighted. The directions of the organizational and legal content aimed at accelerating the deanonymization of the “Telegram” messenger have been identified.

Key words: disinformation, propaganda, Russian threat, information sphere, deanonymization.

В умовах війни країна-агресор вкладає потужні ресурси з метою поширення навколо світу проросійських наративів й пропаганди, масштабування дезінформації. Для цього рф використовує соціальні мережі та медіа-пропаганду з метою радикалізації суспільства, сіяння паніки та хаосу у світі. Одним із способів здійснення такої протиправної діяльності є використання месенджеру “Telegram” і відповідно телеграм-каналів. Цілком логічно, що під час під час великої війни фіксуються на перманентній основі чисельні зростання кількості телеграм-каналів, які поширюють російську пропаганду і загалом просувають кремлівський порядок денний, у тому числі, й на українську аудиторію. Система миттєвого обміну повідомленнями у месенджері “Telegram” користується шаленою популярністю у світі та нараховує понад півмільярда користувачів. При цьому на відміну від інших месенджерів, віртуальний простір “Telegram” став ареною різних видів злочинної діяльності.

На жаль, останнім часом дедалі частіше трапляються випадки використання Telegram-каналів з метою реалізації прагнень політичного керівництва РФ дестабілізувати суспільно-політичну ситуацію в Україні шляхом системного поширення за їх допомогою деструктивних інформаційних матеріалів та забороненого контенту із закликами до вчинення терористичних актів, наси-

льницької зміни чи повалення конституційного ладу, захоплення державної влади, порушення територіальної цілісності, а також закликами, які розпаляють національну, расову чи релігійну ворожнечу. Ці загрози не можна ігнорувати та нівелювати ризики їх поширення [1, с. 163]. Також телеграм-канали виступають у ролі особистих (верифікованих) блогів або стають інструментом комунікації державних структур. Також на українських мейнстримних сайтах теж можна зустріти посилання на інформацію з Telegram. Водночас телеграм-канали часто адмініструє не одна особа (фізична чи юридична), а декілька осіб, які поширюють інформацію не через власний, а через спільний обліковий запис.

Крім того, кремль розпочав активно використовувати і створювати Telegram-мережі для маніпулювання суспільною думкою, поширення дезінформації і системної діяльності фейк-ньюз. Таким чином, через можливості Telegram-каналів відбувається маніпулювання суспільною думкою, триває процес залучення аудиторії нових користувачів, стихійне формування груп прихильників пропагандистської ідеології. В Україні функціонує чимало анонімних Telegram-каналів, які наповнюються фейками, маніпуляціями, російською пропагандою. Загальновідомо, що в сучасних умовах в Україні популярна мережа Telegram-каналів адмініструються 85-м головним центром спеціальної служби головного управління генерального штабу збройних сил рф (так званий підрозділ психологічних операцій). Саме через ці канали поширюються тенденційна та упереджена інформація про “зрив мобілізації”, “провал контрнаступу”, “зраду союзників”, “втому Заходу” і як висновок – “необхідні поступки і проведення перемовин”.

Також у деяких випадках ворожа пропаганда та деструктивні матеріали маскуються під “свободу слова”, “альтернативну точку зору” або “політичну агітацію” [2, с. 137]. Одночасно небажання засновників “Telegram” адекватно та своєчасно реагувати на дезінформацію, яка поширюється у месенджері, який вони створили, призвело до того, що до нього мігрували російські пропагандисти, прихильники “руського миру”, проросійські блогери. Треба врахувати, що цей процес створення, розкрутки та запуску контрольованих росіянами телеграм-проектів йде постійно – вони адаптуються, враховують помилки, удосконалюються і витонченіше маскуються. Загроза впливу зі сторони путінського режиму на 10-мільйонну українську аудиторію користувачів “Telegram” нікуди не поділася.

Проросійські телеграм-канали досить часто використовують у своїх описах токсичні слова, спрямовані на приниження України, звинувачення української влади в злочинних діях, а також на легітимізацію дій Росії та окупаційних адміністрацій. Наприклад, низка телеграм-каналів майже не вживає слово “влада” щодо українських політиків та чиновників, натомість використовують слово “режим” – “київський режим”, “український режим”, “режим Зеленського” тощо. Схожа історія зі словом “війна”, замість якого найчастіше вживають російський термін “спецоперація”; також проросійські телеграм-канали послуговуються словами “українська криза” чи “український конфлікт”. Проблема з проникненням Telegram до вітчизняного інформаційного поля криється у відсутності будь-якої можливості впливу на нього, його політику та контент. У цьому месенджері немає жодного інструменту для бо-

ротьби з фейками та дезінформацією. Паралельно з цим Telegram динамічно нарощує популярність.

За таких умов головна загроза діяльності Telegram-каналів – це анонімність їхніх власників і відсутність будь-якої юридичної відповідальності за розповсюдження неправдивої, фальсифікованої і свідомо маніпулятивної інформації, особливо в умовах триваючої війни. З урахуванням цих особливостей, російський злочинний режим досить широко використовує саме месенджер “Telegram” та його майданчики з метою реалізації спроб дестабілізації свідомості українського суспільства. На цьому фоні цілком логічним є встановлення нормативної вимоги в Україні до діяльності Telegram-каналів з метою деанонімізації діяльності і дотримання в їх роботі загальноприйнятих журналістських стандартів та етики. Також важливим залишається профілактична діяльність – медіаграмотність і постійна концептуальна робота з виявлення і викриття фактів дезінформації та маніпуляцій. Паралельно з цим має йти процес створення якісного українського інформаційного продукту, формування ситуації контентного домінування в українському Telegram-сегменті.

Невипадково Секретар РНБО України О. Данілов 15 листопада 2023 року повідомив, що тема діяльності Telegram-каналів викликала жваве обговорення у медіа і Telegram-спільноті, яка неодноразово обурювалася висловленими застереженнями щодо їхньої діяльності і тих ризиків, які вони створюють [3].

На жаль, нині практику реєстрації телеграм-каналів неможливо належно оцінити, оскільки Національна рада України з питань телебачення і радіомовлення публічно оприлюднила новину лише про першого офіційно зареєстрованого телеграм-каналу у вигляді онлайн-медіа, проте реєстр медіа ще остаточно не розроблено. Разом з тим уже сам факт реєстрації Нацрадою телеграм-каналу у форматі онлайн-медіа засвідчує початок процесу визнання цього нового виду медіа та надання йому офіційного правового статусу. За таких умов відсутність законодавчого врегулювання питання належності саме телеграм-каналів до онлайн-медіа не є обґрунтованою підставою для відмови в їхній реєстрації.

Таким чином, месенджер “Telegram” залишається каменем спотикання, особливо враховуючи такі фактори, як: - він не підпадає під дію закону України “Про медіа”, хоча більшість українських ЗМІ мають власні канали; - відсутність зворотного зв'язку з компанією-розробником; - наявна активність росіян у соціальній мережі; - існування анонімних каналів з невідомими авторами; - відсутність способів здійснювати контроль над сплатою податків телеграм-каналами тощо. Ймовірними та вірогідними шляхами щодо деанонімізації месенджера “Telegram” мають стати кроки щодо обмеження використання “Telegram” в Україні на період дії правового режиму воєнного стану, оскільки через цей сервіс російські спецслужби масово закидують фейкові новини та пропагандистські матеріали деструктивного контенту, які розраховані на українську аудиторію користувачів, сіють паніку та зневіру, провокуючи деструктивні настрої.

Список використаних джерел:

1. Гуржій С. В. Сучасні загрозливі тенденції використання Telegram-каналів на шкоду державним інтересам. *Інформація і право*. 2021. № 4(39). С. 162-169.
2. Поляков О. М. Особливості протидії поширенню деструктивного контенту. *Інформація і право*. 2023. № 1(44). С. 129-141.
3. РНБО розповіло, як мають працювати Telegram-канали в Україні URL: <https://suspilne.media/617643-rnbo-rozprovilo-ak-maut-pracuvati-telegram-kanali-v-ukraini/> (дата звернення: 20.11.2023).